

Jožica Jožef Beg

Osebnoizpovedne in angažirane pesmi Vere Albreht

objavljeno v:

Darja Pavlič (ur.): *Slovenska poezija. Obdobja 40*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2021.

<https://centerslo.si/simpozij-obdobja/zborniki/obdobja-40/>

© Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2021.

Obdobja (e-ISSN 2784-7152)

OSEBNOIZPOVEDNE IN ANGAŽIRANE PESMI VERE ALBREHT

Jožica Jožef Beg

Šolski center Novo mesto, Novo mesto
jozica.beg@guest.arnes.si

DOI:10.4312/Obdobja.40.85-91

Vera Albreht (1895–1971), sicer znana kot mladinska avtorica, je že od leta 1911 v različnih revijah objavljala tudi osebnoizpovedne, socialne in družbeno angažirane pesmi. Iz obsežne rokopisne in tipkopsne zapuščine je razvidno, da je bila vsestranska ustvarjalca, vendar je vsaj na področju poezije za odrasle ostajala v senci priznanih avtorjev svoje dobe. V prispevku bomo predstavili del njenega pesniškega opusa in skušali spodbuditi nadaljnje raziskovanje njenega dela.

Vera Albreht, pesnica, literarna zapuščina, osebnoizpovedna poezija, angažirana poezija

Vera Albreht (1895–1971), otherwise known as a children's author, began publishing personal confessional, social, and socially critical poems in various journals in 1911. It is evident from her extensive handwritten and typewritten literary estate that she was a versatile creator, but at least in the field of adult poetry she remained in the shadow of notable writers of her time. In this article, part of her poetic oeuvre is presented in an effort to prompt further research into her work.

Vera Albreht, woman poet, literary estate, self-confessed poetry, engaged poetry

1 Uvod

Čeprav so mnoge slovenske literarne ustvarjalke svoja besedila objavljale tudi v uglednih, predvsem ženskih revijah, so le redke izdale samostojno pesniško zbirko, večinoma v samozaložbi (Ljudmila Poljanec, 1906; Vida Jeraj, 1908; Marica Strnad, 1927; Maksa Samsa, 1934; Lili Novy, 1941) ali pri edini ženski založbi Belo-modra knjižnica (Dora Gruden, 1932; Mara Lamut, 1935). Delež pesnic v večini splošnih pesniških antologij dosega od 4 do 10 odstotkov (Novak Popov 2008: 118), kar nekoliko kompenzirata antologija *Lirika slovenskih pesnic* (1985), ki jo je uredil Severin Šali, in *Antologija slovenskih pesnic 1–3* (Novak Popov: 2003–2007).

Kot avtorica osebnoizpovedne poezije spada med pozabljene ali spregledane tudi Vera Albreht. Čeprav je v različnih slovenskih in jugoslovanskih listih objavljala že od leta 1911 in z objavljanjem ni prenehala niti po poroki s pesnikom in publicistom Franom Albrehtom, izida zbirke z izjemo tistih za otroke ni dočakala. Prav tako so njene pesmi uvrščene le v eno antologijo – *Antologijo slovenskih pesnic 2* (2006). Urednica Irena Novak Popov je za drugi del antologije izbrala štiri pesmi, ki so nastale v koncentracijskem taborišču. Prva obsežnejša objava njenih pesmi so prav taboriščne pesmi, ki so leta 1977 skupaj s pesmimi Katje Špur in spremno besedo urednice Erne

Muser izšle v zbirki *Ravensbriške pesmi*, ob 120. obletnici rojstva Vere Albreht pa je izšla zbirka osebnoizpovednih pesmi *Pelin v srcu* (2015). V njeni literarni zapuščini, ki jo hranijo v Domoznanskem oddelku in Posebnih zbirkah Boga Komelja Knjižnice Mirana Jarca Novo mesto, so še nekatere nikoli objavljene osebnoizpovedne, angažirane in priložnostne pesmi. Da je večji del njene zapuščine dostopen javnosti, je z objavo na Wikiviru¹ poskrbela Alenka Župančič, sorodnica Vere Albreht.

2 Biografski podatki

Vera Albreht se je rodila v Krškem 12. 2. 1895 Alojziju in Mariji Kesler. Odraščala je v spodbudnem meščanskem okolju v družbi še treh sester in pod okriljem matere, ki je od leta 1906, tj. po preselitvi v Ljubljano, v svojem umetniško-meščanskem salonu prirejala literarno-glasbene večere in vabila vidne umetnike ter druge javne osebnosti svojega časa. Že leto po vselitvi v ljubljansko stanovanje je postal stalni gost pri Keslerjevih tudi Ivan Cankar. »V našo hišo so zahajale mlade študentke in študenti Melitta Levčeva, Dana Koblerjeva [...]. Cankar nas je seznanil z Etbinom Kristanom, z njegovo ženo, Vladimirjem Levstikom, Cvetkom Golarjem, pozneje je pripeljal Otona Župančiča. V tej družbi smo mnogo govorili o literaturi, čitali in recitirali. Dana je igrala na klavir. Postali smo iskreni prijatelji in Cankarja smo imeli vsi radi. Ivan pa se je zaljubil vame,« se je spominjala najstarejša hči Mici (Kessler - Čop 1954).²

Starejši sestri sta obiskovali učiteljsiše, Vera in njena sestra Slavka pa sta začeli leta 1907 obiskovati novoustanovljeni šestrazredni Mestni deklški licej v Ljubljani, tedaj edino srednjo šolo za dekleta. Po končanem liceju se je Vera vpisala na dunajsko eksportno akademijo, vendar je študij prekinila vojna. Zaposlila se je v Linzu v tovarni Franck in nato v Celju v žganjarni Roberta Diehla, leta 1917 pa je prišla k sestri Mici, učiteljici na Jesenicah. Tam je delovala kot bolničarka Rdečega križa in se udeležila bojev za severno mejo pri Področici na Koroškem. Leta 1919 se je poročila s pesnikom, prevajalcem in kritikom Franom Albrehtom. Med obema vojnama je sodelovala v ženskih gibanjih, opozarjala na žensko neenakopravnost in na položaj slovenske manjšine v Avstriji in Italiji. Po okupaciji leta 1941 se je vključila v Osvobodilno fronto; jeseni 1941 je njena kuhinja postala uredništvo Radia Kričač, ki je deloval pod vodstvom Prežihovega Voranca (Muser v: Albreht, Špur 1977: 83). Med vojno sta bila Albrehtova večkrat zaprta, januarja 1944 pa so ju internirali: Vero so odpeljali v koncentracijsko taborišče Ravensbrück, Frana pa v Dachau. Po osvoboditvi sta zakonca živela v Ljubljani, kjer je Vera Albreht nadaljevala s pisanjem kot pesnica in publicistka, uveljavila pa se je predvsem kot mladinska pisateljica in prevajalka zlasti mladinske proze in poezije iz nemščine, češčine, bolgarščine, srbsčine in hrvaščine.

1 Dostopno na https://sl.wikisource.org/wiki/Vera_Albreht.

2 NUK, Ms 1560, Mapa 33.

3 Literarna zapuščina Vere Albreht

Pesniški opus Vere Albreht obsega poezijo za otroke, ki je po letu 1945 začela izhajati tudi v knjižnih izdajah, in poezijo kot izraz osebnega in kritičnega doživljanja sveta in ljudi, ki je ostala raztresena po periodičnih listih ali neobjavljena v rokopisih oz. tipkopisih. V prispevku se bomo omejili prav na slednjo in predstavili nekatere motivno-tematske, idejne in formalne značilnosti njene lirske poezije. Neobjavljene pesmi so označene s številko mape z literarno zapuščino Vere Albreht, ki jo hranijo v Domoznanskem oddelku in Posebnih zbirkah Boga Komelja v Knjižnici Mirana Jarca Novo mesto (KMJ, PZ).

3.1 Pesniški začetki Vere Albreht

Začetki pesniškega ustvarjanja Vere Albreht segajo v njena dijaška leta, ko je v šolskih letih 1911/1912 in 1912/1913 z nekaterimi sošolkami izdajala skrivni rokopisni list z naslovom *Gospodična Cizara, neodvisen političen list: glasilo svobodnega društva ino prosvete ... leposlovna in poučna vsebina za stare in mlade ljudi*. Dijakinje so se sestajale ter razpravljale o poeziji in političnih vprašanjih, sledile literarnemu dogajanju, se učile jezikov (Župančič 2018: 94–96), torej je imelo njihovo delovanje vse značilnosti podobnih literarnih krožkov, v katerih so se zbirali dijaki. Čeprav pesmi nimajo umetniške vrednosti, so pomemben dokument časa tudi z vidika feminističnega gibanja, saj dokazuje obstoj skrivnega povezovanja med dijakinjami liceja, namenjenega vzgoji »vrlih Slovenk, ki bodo ljubile svoj rod in dom: dobrih gospodinj, ki bodo največjo tolažbo iskale in nahajale pri rodbinskih ognjiščih, pa tudi pravih patrijotk« (Izvestje 1907/1908: 12).

Vera Albreht je dijaško glasilo urejala, ilustrirala in v njem objavljala pesmi, hkrati pa je že začela pošiljati svoje pesmi v objavo Zofki Kveder, urednici *Domačega prijatelja*, in ta ji je v letih 1912 in 1913 objavila pet pesmi, podpisanih s psevdonimom, saj licejkam ni bilo dovoljeno nastopati v javnosti (prav tam). Prvim objavljenim pesmim je skupno, da gre za preproste rimane verze v nekitični zgradbi, v katerih prevladujejo motivi narave z nakazanim motivom najstniške ljubezni.

Med prvo svetovno vojno Vera Albreht ni objavljala, takoj po njej pa je začela objavljati pesmi in družbeno angažirane članke v mesečniku *Jugoslavenska žena* (urednica Zofka Kveder), nato pa tudi v *Svobodi*, glasilu delavskega izobraževalnega društva, ki ga je urejal Fran Albreht, ne pa tudi v tedaj osrednji literarni reviji *Ljubljanski zvon*, ki jo je od leta od leta 1922 do 1932 prav tako urejal njen mož.

3.2 Osebnoizpovedne pesmi

Konec vojne je pesnici prinesel spremembe tudi na osebнем področju, saj je leta 1918 spoznala Frana Albrehta in se naslednje leto z njim tudi poročila. Iz tega obdobja so osebnoizpovedne pesmi z ljubezensko tematiko (*Bela noč*, *Mati toži*, *Rada bila grm bi v pomladi*, *Na Bledu*). Osrednji motiv soneta *Na Bledu*, ki je prvi podpisan s priimkom Kesler - Albrehtova,³ je poroka. Cvetočje narcise kot simbol prebujenja in

3 Dekliški priimek je zapisovala v poslovenjeni obliki.

ponovnega začetka, šmarnice v nevestini roki in na glavi, ki simbolizirajo hrepenenje, ljubezensko srečo in upanje v skupno prihodnost, v prvi kitici dopolnjuje podoba čolna, ki nevesto in ženina pelje v belo cerkev, vso v zlatem soncu – božji hram, ki predstavlja mir, upanje in srečo. V tercinah se po jezeru in holmcu razlega stara pesem; z dejanjem v cerkvi je dobila njena ljubezen, ki jo je doslej prisegala v intimi, le formalno potrditev (Kesler 1919b: 99).

V pesmih z novoromantičnimi motivi narave in hrepenenja (*Tih je večer, Večer v vrtu, Poletna noč, Prebujenje jezera, Pomlad, V marcu*) je izrazita rima, oblikovno pa so pesmi zelo raznolike – od nečlenjenosti na kitice do štirivrstičnic ali sonetov. Pesem *V marcu* npr. izraža izpovedovalkino očaranost nad igrivostjo pomladnega vetra; zdi se ji, kot da je v ritmu zazibal ves gozd in ne le breze, smreke in hrast, »vonj po pomladi, ta gorek pozdrav iz daljav je zaslutil – prvi metuljček, ves zraka pijan, odhajal je z vetrom preko poljan ...« (Kesler 1919a: 41–42). Neobjavljena je ostala pesem *Breza v vetru*,⁴ v kateri pesnica primerja svojo šibkost z brezo, ki jo je posadila še kot otrok in je zdaj močna kot hrast, medtem ko je sama strta od življenjskih izkušenj, pridobljenih v svetu. Temne misli brezupa, skladne s podobo neprijazne narave, jo obletavajo v pesmi *Kot rujave ptice*, ki je prav tako ostala zgolj v tipkopisu:⁵

Kot rujave ptice pada listje z veje ...
 Tam na robu gozda na te čakam.
 Mrak dočakam. Gora, ki nikdar mi tuja,
 danes ne poznam je; nikdar preje
 ni bila tako zavita v meglo ...
 Prazne v zrak molijo črne veje.
 Moja duša, mrzla je in hladna.
 Še od solnca rdeča stran zapadna.
 Veter tiho prek polja zaveje ...
 Kakor črne ptice, pada listje z veje ...

Iz tipkopisa je razvidno, da je bil prvotni naslov pesmi *Pozna jesen*, pridevnik *rujave* pa je prečrtan in zamenjan s sodobno obliko *rujave*. Tudi zaradi zapisa besede *solnce* lahko sklepamo, da je pesem nastala v zgodnejšem obdobju njenega ustvarjanja (pred pravopisom iz leta 1935), kasneje pa jo je popravljala in morda pripravila za objavo.

Tudi po drugi svetovni vojni je objavljala osebnoizpovedne pesmi v časopisju, predvsem v *Naši ženi, Novih obzorjih* in *Obzorniku*. Njene povojne pesmi so zaznamovane z vojno izkušnjo, v njih je še izrazitejšo razhajanje med sanjami in hrepenenji ter vsakdanjo stvarnostjo (*Lačno srce*, 1969; *Odlomek iz pisma*, 1952), brskanje po spominih na prebiranje poezije (*Pozna pisma I.*, 1950; *Pozna pisma II.*, 1950), navdihuje jo narava (*Pomlad*, 1952; *Kakteja*, 1952; *Vintgar*, 2015). Pesmi so polne človekoljubja, po drugi strani pa so pogosti izrazi razočaranja nad svetom in

4 KMJ, PZ, Ms 254, tipkopis IN = 6796.

5 KMJ, PZ, Ms 254, tipkopis IN = 6801.

ljudmi, verjetno tudi nad zasebnim življenjem, kar se npr. pokaže v pesmih *Zakonca*⁶ in *Zastri mi okna*.⁷

3.3 Socialne in družbeno angažirane pesmi

Poseben tematski sklop v poeziji Vere Albreht so socialne in družbeno angažirane pesmi. Že v *Gospodični Cizari* je pokazala kritičen pogled na družbena vprašanja, to pa je ohranila tudi kasneje. Tako je pomemben sklop njenih pesmi usmerjen v okoliščine, socialne razmere in družbeno kritiko z moralno obsodbo vsega krivičnega. Iz biografskih podatkov lahko sklepamo, da je imela pri tem podporo moža, saj je tudi po poroki delovala v feminističnem gibanju, opozarjala na asimilacijo Slovencev v Italiji in Avstriji, izražala razočaranje nad krivičnimi mejami po prvi svetovni vojni ipd. Na slednje se je kritično odzvala v pesmi *Naša jesen* (Kesler 1919c: 165–166): »Tam v Parizu dolgo rešetajo / – menda se preveč nam ne obeta –, / za Celovec kri smo prelivali, / tujcu je ostala Gospa Svetak«.

V pesmih se odziva na vojno grozo, ki jo je doživljala od blizu – kot bolničarka in borka za severno mejo. Dialoško grajena pesem *Rdeči križ* prikazuje podobo umirajočega vojaka, ki leži v blodnjah in se želi pridružiti tovarišem v bojih ob reki Piavi. Dogajanje v pesmi je predstavljeno brez patetike; težko vzdušje podkrepi zadnji verz pesmi: »Ob vznožju je nekdo molil molitev mrtvaško.« (Kesler 1918b: 495)

Pretrsljiva usoda ženske v vojni se kaže v socialnih pesmih *Begunke* in *Istranke*. Prva je izšla leta 1918 v zagrebškem listu *Ženski svijet*⁸ in prikazuje žalostno podobo begunke, matere, ki jo na vlaku čakajo lačni otroci, medtem ko je sama pri kmetu zamenjala zlate uhane za kruh. Pesem je dvodelna: prvi del je iz 12 verzov monologa nesrečne begunke, v drugem delu pa se motiv prenese na skupino begunk, ki hitijo proti vlaku, kjer jih čakajo otroci (Kesler 1918a: 495). Pesem je po vsebini in prepletanju individualnega ter kolektivnega podobna sonetu *Istranke*:⁹ v kvartinah mati na tujem menja vino za moko, saj je suša uničila ves pridelek, le trte so za silo obrodile; v tercinah je motiv razširjen na skupino žensk, ki se utrujene in lačne sesedejo ob cesti, »a skoraj jih je sen zapletel v mrežo, / in že so kruh v žarečo peč vsajale ...«

Izkrivljena podoba sveta po prvi svetovni vojni se kaže v *Pesmi časa*, kjer pesnica obsoja klanjanje »bogu Denarju«, ki mu »duše prodajamo, / z vinom opajamo / vest si, ki davno je več ne poznamo ...« (Kesler 1923: 153). Na socialno neenakost in revščino opozarja v pesmi *Na Bledu* iz leta 1933, ki ima sicer enak naslov kot pesem iz leta 1919, tematsko pa sta si pesmi zelo različni. Medtem ko v prvi opeva začetek skupnega življenja z možem, več kot desetletje kasneje kaže družbi nič kaj prijazno ogledalo: opaža socialne razlike med turisti iz Evrope, ki se kopljejo v blišču in kjer se »zlato bankirjev kakor reka / skoz prste diabetikov pretaka«, in dogajanjem tam »[o]b cesti vis-a-vis, kjer promenada / v večernem hladu se sprehaja, / od škofjeloških hribov žena mlada / pa delo svojih drobnih rok prodaja.« (Albreht 2015: 67) V literarni zapuščini

6 KMJ, PZ, Ms 254, rokopis, IN = 6792.

7 KMJ, PZ, Ms 254, tipkopis, IN = 6801.

8 Časopis *Ženski svijet* se je leta 1918 preimenoval v *Jugoslavensko ženo*.

9 KMJ, PZ, Ms 254 II A št. 11, IN = 6801.

je neobjavljena ostala pesem *Z mano je vse*,¹⁰ v kateri se pesniški subjekt poistoveti z vsemi trpečimi bitji: »Z mano je vse, kar diha in živi, / vsak, ki zastira si z dlanjo oči, / ker ga žarenje daljnih sonc slepi«. V zaključku ponovno poudari vrednoto, ki jo je čutiti v vseh njenih angažiranih pesmih, tj. brezkompromisno človekoljubje:

Z mano je Človek, z mano so zveri,
 žival, ki se pred smrtjo je zavlekla v kot,
 vol, ki pred klavnico stoji,
 ptič, ki si v letu zlomil je perot,
 o, vsepovsod
 je v meni soj ugašajočih usod!

Med angažirane pesmi lahko uvrstimo tudi nekatere pesmi, ki jih je Vera Albreht napisala v koncentracijskem taborišču Ravensbrück in po vrnitvi v domovino kot pesniški odziv na trpljenje internirank. Taboriščne pesmi so nastajale v nepredstavljenih razmerah. Pisanje je bilo strogo prepovedano, papirja in pisal ni bilo. Kljub temu so se interniranke znašle; Vere Albreht je uspelo najti celo nepotiskan papir. V taborišču je napisala najmanj sedem pesmi, ki jih je kasneje Erna Muser pod naslovom *Noči brez zvezd* uvrstila v zbirko *Ravensbriške pesmi* (1977). Pisanje pesmi je internirankam pomenilo olajšanje, tolažbo, dvigovalo jim je moralo, jih povezovalo v trenutkih največje groze od prihoda v taborišče in jim ohranjalo duha (Muser v: Albreht, Špur 1977).

Cikel *Noči brez zvezd* se začena z motom: »Vse je pribito k tlom, le duh je prost, / in ta potuje z belimi oblaki / in je med nami in svobodo most.« Erna Muser v spremni besedi uvodne verze Vere Albreht primerja z verzi vietnamskega upornika in poznejšega državnika Ho Ši Minha: »Telo je vklenjeno, a duh je prost ...« Seveda so podobe njegovega jetniškega sveta drugačne kot podobe taborišča v pesmih Vere Albreht, toda »notranja svetova – svetova misli in čustev – sta si nadvse blizu, saj sta ne glede na kraj in čas zrasla iz istih korenin – iz upora proti nasilju in iz hotenja tudi v jetniških okovih ohraniti upornega, pokončnega duha« (prav tam: 77–78).

V taboriščnih pesmih Vere Albreht so prisotni tipični motivi tovrstne poezije: smrt (tudi kot rešiteljica pred nasiljem in izživljanjem nad interniranci), hrepenenje po domu in domačih, sočutje do sotrpink in človekoljubje, volja do življenja, po drugi strani pa sovraštvo do mučiteljev v taborišču in občutki zadoščenja, ker jih bo doletela zaslužena kazen. Vera Albreht pesniško dokumentira taboriščni vsakdan v preprostem jeziku, stvarno, veristično, brez izrazitejše metaforike, nekatere tudi s patetičnimi klici po maščevanju. Posebej jo je pretresel dogodek z lastovkami podgrivkami, ki so jim morale interniranke razdreti gnezda, da so posadile rdeče tulipane. Upesnila ga je v pesmih *Tulipani* (Albreht, Špur 1977: 17) in *Podgrivke* (Albreht 2015: 78).

4 Sklep

Pesniški opus Vere Albreht, zgolj delno predstavljen v pričujočem prispevku, obsega osebnoizpovedne, socialne in družbeno angažirane pesmi. Ob pesničini 120-letnici

¹⁰ KMJ, PZ, Ms 254, tipkopis, IN = 6801.

rojstva je v zbirki z naslovom *Pelin v srcu* (2015) izšla večina do tedaj v knjižni izdaji še neobjavljenih osebnoizpovednih in socialnih pesmi. Za zbirko je urednica Alenka Župančič izbrala 88 pesmi in jih uredila v devet poglavij; poleg nekaterih, ki so ostale v tipkopisu, je izpustila tudi 32 pesmi, ki so objavljene v *Ravensbriških pesmih* (1977).

V prispevku smo izpustili priložnostne pesmi, tj. pesmi ob osebnih jubilejih prijateljev in moža ter pesmi in epigrame o javnih osebnostih iz kulturnih krogov, ki so zanimive za literarno zgodovino, saj po eni strani razkrivajo duh časa in odnos Vere Albreht do uveljavljenih kulturnikov njene dobe, po drugi strani pa razkrivajo avtoričino duhovitost in pikro kritičnost do družbe. Čeprav ne gre podcenjevati ustvarjanja Vere Albreht za otroke, je njen opus poezije za odrasle dovolj širok in raznolik, hkrati pa mu lahko priznamo toliko umetniške vrednosti, da si zasluži bolj poglobljeno in sistematično obravnavo ter ovrednotenje.

Viri in literatura

- ALBREHT, Vera, 1932: Pesem časa. *Ženski svet* I/7. 153.
- ALBREHT, Vera, 2015: *Pelin v srcu*. Ljubljana: Forma 7.
- ALBREHT, Vera, ŠPUR, Katja, 1977: *Ravensbriške pesmi*. Murska Sobota: Pomurska založba.
- Izvestje = *Izvestje mestnega dekliškega liceja v Ljubljani in z njim združenih oddelkov*. Mestni dekliški licej, 1907/1908. dLib.
- KESLER, Vera, 1918a: Begunke. *Ženski svijet* II/8. 319.
- KESLER, Vera, 1918b: Rdeči križ. *Jugoslavenska žena* II/12. 495.
- KESLER, Vera, 1919a: V marcu. *Svoboda* I/3. 41–42.
- KESLER, Vera, 1919b: Na Bledu. *Svoboda* I/6. 99.
- KESLER, Vera, 1919c: Naša jesen. *Svoboda* I/9. 165–166.ž
- KESSLER - ČOP, Mici: Pismo Alojzu Kraigherju, 20. 5. 1954. Zapuščina Alojza Kraigherja. Ljubljana: NUK.
- MUSER, Erna, 1977: Spremnna beseda. Vera Albreht, Katja Špur: *Ravensbriške pesmi*. Murska Sobota: Pomurska založba.
- NOVAK POPOV, Irena, 2008: Slovenske pesnice v literarni vedi in izobraževanju. Boža Krakar Vogel (ur.): *Književnost v izobraževanju – cilji, vsebine, metode*. *Obdobja* 25. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 113–128.
- KMJ, PZ = Zapuščina Vere Albreht. Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto, Posebne zbirke Boga Komelja.
- ŽUPANČIČ, Alenka, 2018: Gospodična Cizara – skrivni rokopisni list ljubljanskih licejk. *Šolska kronika* 1–2. 98–108.